

TA'LIM TASHKILOTLARIDA STRATEGIK BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMMILASHTIRISH YO'LLARI

Mo'minova Muxayyo Usmanovna
NamDPI Aniq fanlar kafedrası katta o'qituvchisi

Annotatsiya. Zamonaviy ta'lim tizimida rivojlangan davlatlarning tizimni rivojlantirishda tutgan o'rni o'ziga xos ahamiyatga ega. Ushbu maqolada ta'lim tashkilotlarida strategik boshqaruv tizimi, turlari, AQSH va Yaponiya davlatlarining ta'lim tashkilotlaridagi boshqaruvi haqida bayon qilingan.

Kalit so'zlar: Strategik boshqaruv, boshqaruv organi, AQSH va Yaponiya metodlari, monitoring va baholash.

Аннотация. В современной системе образования роль развитых стран в развитии системы имеет свое место. В данной статье описывается система стратегического менеджмента в образовательных организациях, ее виды, менеджмент в образовательных организациях США и Японии.

Ключевые слова: Стратегический менеджмент, орган управления, американские и японские методы, мониторинг и оценка.

Abstract. In the modern education system, the role of developed countries in the development of the system has its place. This article describes the strategic management system in educational organizations, its types, management in educational organizations of the USA and Japan.

Keywords: Strategic management, management body, US and Japanese methods, monitoring and evaluation.

KIRISH. Ta'lim tashkilotlarida boshqaruv, tashkilotning maqsadlarini amalga oshirish uchun faoliyatni boshqarish va rivojlanish yo'nalishlarini belgilash bilan bog'liq jarayonlarni o'z ichiga oladi. Boshqaruv, resurslarni samarali foydalanish, xodimlarni rivojlantirish, monitoring va baholash jarayonlarini o'z ichiga oladi va tashkilotning mazmuniy va maqsadga yo'naltirilgan faoliyatini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Boshqaruv organlari tashkilotning qo'llabquvvatlash va rahbarlik qilish uchun belgilangan vazifalarni bajarishda muhim rol o'ynaydilar.

Boshqaruvning samarali olib borilishi, tashkilotning rivojlanishida katta ahamiyatga ega bo'ladi. Boshqaruvning muhim asosiy elementlari strategiyalar, maqsadlar, resurslar, monitoring va baholash, qo'llab quvvatlash va rivojlantirish, xodimlarni rivojlantirish va motivatsiyani o'z ichiga oladi. Boshqaruv tizimi tashkilotning faoliyatini samarali boshqaradi va maqsadlarga yo'naltirilgan faoliyatni amalga oshirishda katta yordam beradi.

Boshqaruvning muhimligi ta'lim tashkilotlarining rivojlanishida katta ahamiyatga ega, chunki samarali boshqaruv tizimi tashkilotning maqsadlariga yetishishda katta rol o'ynaydi. Ta'lim tashkilotlarida boshqaruvning muhimligi va o'rniga kiritiladigan asosiy elementlar quyidagilardir:

1. Maqsadlar va strategiyalar: Tashkilotning maqsadlarini belgilash, ularni amalga oshirish uchun strategiyalar tuzish va bu maqsadlarga yo'naltirilgan faoliyatni rivojlantirish.

2. Boshqaruv organlari va vazifalari: Tashkilotda boshqaruv organlarining belgilanishi, ularga vazifalar berish va faoliyatlarini ko'rsatish.

3. Resurslarni ta'minlash: Tashkilot uchun zarur bo'lgan resurslarni (odamlar, moliya, materiallar, texnologiyalar) ta'minlash.

4. Monitoring va baholash: Tashkilot faoliyatini monitoring qilish, natijalarni baholash va takomillashtirish.

5. Qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish: Boshqaruvning yangi rivojlanish yo'nalishlarini aniqlash, ularni amalga oshirish uchun qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish tadbirlarini amalga oshirish.

6. Xodimlarni rivojlantirish: Xodimlarning malakasini oshirish, motivatsiyasini yuqorilash va rivojlanishga imkoniyat yaratish. Boshqaruvning samarali olib borilishi, tashkilotning maqsadlariga yetishishda katta ahamiyatga ega bo'ladi.

MATERIALLAR VA USLUBLAR

Boshqaruv tizimi o'rganuvchilarning motivatsiyasini yuqorilaydi, faoliyatni samarali boshqaradi va tashkilotning rivojlanishida katta rol o'ynaydi. Bu sababli, ta'lim tashkilotlarida boshqaruvning muhimligi noyob ahamiyatga ega. Ta'lim tashkilotlarida strategik boshqaruv tizimi o'rganuvchilarning o'qish va o'rganish jarayonlarini rivojlantirish, tashkilotning maqsadlariga yetishishini ta'minlash, resurslarni samarali foydalanishini ta'minlash va tashkilotning uzun muddatli rivojlanishini ta'minlash uchun muhimdir. Strategik boshqaruv tizimi quyidagi asosiy elementlardan iborat bo'lishi mumkin:

a). Maqsadlar va strategiyalar: Tashkilotning uzun muddatli maqsadlarini belgilash va ularni amalga oshirish uchun strategiyalar tuziladi.

b). Tahlil va baholash: Tashkilotning ichki va tashqi muhitini tahlil qilish, qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish uchun strategik variantlarni baholash.

c). Resurslarni ta'minlash: Tashkilotning strategik maqsadlarini amalga oshirish uchun kerakli resurslarni (odamlar, moliya, texnologiyalar) ta'minlash.

d). Monitoring va baholash: Strategik maqsadlarni amalga oshirish jarayonini monitoring qilish va natijalarni baholash.

e). Boshqaruv organlari va vazifalarni belgilash: Strategik boshqaruv organlarining belgilanishi va ularga vazifalar berish.

f). Qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish:

Strategik boshqaruvning yanada rivojlantirilishi uchun tavsiyalar va qo'llab-quvvatlash tadbirlari amalga oshirilishi. Strategik boshqaruv tizimi o'rganuvchilarning yuqori sifatli ta'lim olishlari uchun juda muhimdir va tashkilotning rivojlanishida katta ahamiyatga ega bo'ladi. Bu tizim tashkilotning maqsadlariga erishishda yordam beradi va uning samarali boshqarilishini ta'minlaydi.

1. Maqsadlarni belgilash: Ta'lim tashkilotining maqsadlarini va mazmuni tushunchalari belgilanadi.

2. Tizimni o'rnatish: Strategik boshqaruv tizimini o'rnatishda qanday qadam atilishi kerakligi belgilanadi.

3. Resurslarni belgilash: Kerakli resurslar (odamlar, moliya, texnologiyalar va boshqalar) ta'minlanadi.

4. Boshqaruv organlari va vazifalarni belgilash: Boshqaruv organlari va ularning vazifalari to'g'risida to'liq ma'lumot beriladi.

5. Monitoring va baholash: Amalga oshirilayotgan ishlar monitoring qilinadi va natijalar baholanadi.

6. Qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish: Tizimni yanada rivojlantirish uchun tavsiyalar va qo'llab-quvvatlash tadbirlari amalga oshiriladi.

7. Murojaat va o'zgartirishlar: Tizimga murojaat qilish va kerakli o'zgartirishlarni amalga oshirish uchun mehanizmlar belgilanadi.

Strategik boshqaruv ta'lim tashkilotlarida o'rganilgan va o'rganilayotgan faoliyatni tashkil etish, rivojlantirish va boshqarishning strategik yondashuvini belgilash va amalga oshirishni anglatadi. Bu jarayon tashkilotning maqsadlariga, vazifalariga, qiyinchiliklari va imkoniyatlari bilan bog'liq bo'ladi.

NATIJALAR

O'zbekistonda ta'lim tizimining strategik boshqaruvini amalga oshirishda bir necha muhim yo'nalishlar mavjud. Bu yo'nalishlar quyidagilardan iborat bo'lishi mumkin:

— O'quv jarayonini yangilash: O'zbekistonda ta'lim tizimining strategik boshqaruvining bir qismi, o'quv jarayonini yangilash va rivojlanishdir. Bu jarayon o'quv dasturlarini o'z ichiga olgan holda tuzish, texnologiyalarni foydalanish, o'quvchilarning ma'lumotlarni amaliyotga o'tkazish va rivojlanishini ta'minlashni o'z ichiga oladi.

— O'quvchilarni tayyorlash: O'zbekistonda ta'lim tizimining strategik boshqaruvining muhim vazifalari o'quvchilarni eng yuqori sifatli ta'lim bilan tayyorlash va ularning ma'lumot va ko'nikmalarini rivojlantirishdir. Bu jarayon o'quvchilarning ma'lumot va ko'nikmalarini amaliyotda qo'llash, ularning mustaqil fikrini shakllantirish va ijodiyliklarini rivojlantirishni o'z ichiga oladi.

— O'qituvchilar tayyorlash va rivojlantirish: Ta'lim tizimining rivojlanishi uchun o'qituvchilar tayyorlash va rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonda o'qituvchilarning malakasini oshirish, ularning yangi texnologiyalardan foydalanishga imkoniyat yaratish, ta'lim jarayonini mustahkamlash va yangilash uchun zarur bo'lgan tadbirlar amalga oshiriladi.

— Innovatsiyalar va yangiliklar: O'zbekistonda ta'lim tizimining strategik boshqaruvining bir qismi innovatsiyalar va yangiliklar bo'yicha islohotlarni amalga oshirishdir. Bu jarayon texnologiyalar, metodlar va dasturlar sohasida yangiliklarni qo'llash, ta'lim jarayonini zamonaviy usullar bilan muvofiq qilishni ta'minlaydi.

— Ta'lim sifatini baholash va monitoring: O'zbekistonda ta'lim tizimining strategik boshqaruvining muhim qismi ta'lim sifatini baholash va monitoringdir. Bu jarayon o'quv natijalarini tahlil qilish, ta'lim jarayonini baholash, zarur bo'lgan o'zgarishlarni aniqlash va amalga oshirishni o'z ichiga oladi.

Bu yo'nalishlar O'zbekistonda ta'lim tizimining strategik boshqaruvini rivojlantirish uchun muhimdir va ta'lim sohasidagi yangiliklarni amalga oshirishga yordam beradi.

Amerika va Yaponiya davlatlarining ta'lim tashkilotlaridagi boshqaruv tizimlari o'zaro farqliliklarga ega bo'ladi, ammo ularning hammasi ta'lim sohasida yuqori sifat va samaradorlikni ta'minlash uchun katta e'tibor berilgan tizimlar hisoblanadi.

Amerika ta'lim tashkilotlarida boshqaruvning demokratik tizimi. Shuningdek, boshqaruv organlari o'zaro shura va konsensuslikni ko'rsatishga intiladi. Amerika ta'lim tizimida muassasalar, okullar va universitetlar o'zaro mustaqil ravishda boshqariladi va har bir tashkilot o'z maqsadlarini o'zlashtiradi. Boshqaruv organlari o'zaro hamkorlikda ishlashadi va ta'lim sohasidagi yangiliklarni qabul qilish uchun imkoniyatlar yaratishadi.

Yaponiya ta'lim tashkilotlarida boshqaruvning traditsion tizimi ommalashtirilgan. Boshqaruv organlari ko'pchilik bilan konsensusga muvofiq ravishda ishlaydi va jamiyatning umumiy maqsadlariga yo'naltirilgan strategiyalarni belgilaydi. Yaponiya ta'lim tashkilotlarida boshqaruv organlari o'zaro ishonch va hamkorlikni oshirish uchun katta e'tibor beradi va ta'lim sohasidagi yangiliklarni qabul qilish uchun yagona strategiyalar belgilaydi.

Amerika va Yaponiya ta'lim tashkilotlaridagi boshqaruv tizimlari o'zaro farqliliklarga ega bo'lsa ham, ularning asosiy maqsadi ta'lim sohasida yuqori sifat va samaradorlikni ta'minlashdir. Har ikki davlatda ham boshqaruv organlari ta'lim tizimlarini rivojlantirish, xodimlarni rivojlantirish va maqsadlarga yo'naltirilgan faoliyatni amalga oshirishda muhim rol o'ynaydilar.

Amerika ta'lim tizimining boshqaruv modeli ommalashtirilgan demokratik tizimdir. Amerika ta'lim tizimida boshqaruv organlari, mas'uliyat va huquqlar bo'yicha bir-biriga qarshi hisob-kitoblarni o'rganish uchun o'zaro shura va konsensusga muvofiq ravishda ishlaydi. Amerika ta'lim tizimining boshqaruv organlari quyidagi shakllarda bo'lishi mumkin:

1. Qo'mitadagi boshqaruv: O'zaro tanlash orqali tanlangan a'zolar tomonidan yaratilgan qo'mita, mas'uliyat va huquqlarni o'rganish, strategiyalarni belgilash va maqsadlarga erishish uchun ishlaydi.

2. Ma'muriy organlar: Ta'lim muassasalarining direktorlari, prorektorlari va boshqa ma'muriy hodimlar tomonidan boshqariladi. Ular ta'lim muassasalarining kundalik faoliyatlarini boshqarish, xodimlarni rivojlantirish va maqsadlarga yo'naltirilgan faoliyatni amalga oshirishda muhim rol o'ynaydilar.

3. Xodimlar: Amerika ta'lim tizimida xodimlar o'z maqsadlarini o'zlashtirish, yangiliklarni qabul qilish va ta'lim sohasida yuqori sifat va samaradorlikni ta'minlash uchun ishlaydilar

TAHLIL VA MUNOZARALAR

Amerika ta'lim tizimining boshqaruv modeli o'zaro hamkorlik, innovatsiya va yangiliklarni qabul qilishga intiladi. Boshqaruv organlari ta'lim sohasidagi yangiliklarni tezda qabul qilish uchun imkoniyatlar yaratish va ta'lim muassasalarini rivojlantirish uchun strategik yondashuvlar belgilaydilar. Bu tizim,

ta'lim sohasida mustaqil fikr, rivojlanish va samaradorlikni oshirishga yordam beradi. Yaponiya ta'lim tizimi, boshqaruv modeli o'ziga xos va o'zaro aloqador tizimga ega. Yaponiya ta'lim tizimining boshqaruv organlari quyidagi shakllarda bo'lishi mumkin:

1. MEXT (Monbu Kagaku-sho): Yaponiya ta'lim tizimini boshqaruv organi sifatida MEXT (Monbu Kagaku-sho) mavjud. Bu organ Japonyadagi ta'lim sohasini boshqarish, ta'lim standartlarini belgilash, ta'lim dasturlarini yaratish va ta'lim muassasalarining faoliyatlarini nazorat qilish bilan shug'ullanadi.

2. Ta'lim muassasalari: Japonyadagi ta'lim muassasalari o'z maqsadlarini o'zlashtirish, o'quv jarayonini tashkil etish va talabalar uchun yuqori sifatli ta'limni ta'minlash uchun ishlaydilar. Ta'lim muassasalari rektorlar, prorektorlar va boshqa ma'muriy hodimlar tomonidan boshqariladi.

3. Shikoyatlar va takliflar qabul qiluvchi organlar: Japonyadagi ta'lim tizimida shikoyatlar va takliflar qabul qiluvchi organlar mavjud. Bu organlar o'quvchilar, ota-onalar, o'qituvchilar va boshqa ta'lim sohasidagi shaxslarning fikrlarini eshitish, muammolar yechish va ta'limni rivojlantirishga yordam berish uchun faoliyat ko'rsatadi.

Yaponiya ta'lim tizimi, o'quv jarayonini samarali va mustaqil rivojlanishga yo'naltiradi. Boshqaruv organlari, ta'lim muassasalari va shikoyatlar qabul qiluvchi organlar o'quv jarayonini o'rganish uchun birbiriga qarshi hisob-kitoblarni o'rganish, yangiliklarni qabul qilish va ta'lim sohasida rivojlantirishga intiladi. Bu tizim, ta'lim sohasida samarali va yuqori sifatli ta'limni ta'minlashga intiladi va yangiliklarni tezda amalga oshirishga imkon beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. "Strategic Management: Concepts and Cases" - Fred R. David
2. "Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors" - Michael E. Porter
3. "Blue Ocean Strategy: How to Create Uncontested Market Space and Make the Competition Irrelevant" - W. Chan Kim, Renée Mauborgne
4. "The Innovator's Dilemma: When New Technologies Cause Great Firms to Fail" - Clayton M. Christensen
5. "Good Strategy Bad Strategy: The Difference and Why It Matters" - Richard P. Rumelt.